

Historia idei praw człowieka. Prawo naturalne a prawo stanowione

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Józef Zabielski, *Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2015, nr 1, t. XIV, s. 92.
- Źródło: Józef Zabielski, *Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2015, nr 1, t. XIV, s. 93–94.

- Źródło: Stanisław Lenard, Melania Sobańska-Bondaruk, *Wiek XVI-XVIII w źródłach*, Warszawa 1997, s. 230–231.
- Źródło: *Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 9.07.2020 r.].

Historia idei praw człowieka. Prawo naturalne a prawo stanowione

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

Prawa człowieka to idea głosząca równość wszystkich wobec prawa i odwołujące się do nienaruszalnej godności jednostki. W tym materiale powtórzemy wiadomości związane z narodzinami i rozwojem idei. . Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu historii idei praw człowieka z rozróżnieniem między prawem naturalnym a stanowionym, oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz prawa naturalne i stanowione.
- Przeanalizujesz, jak zmieniała się idea praw człowieka na przestrzeni wieków.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego materiału. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę tekstu źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z jego interpretacją.

Historia idei praw człowieka

Prawo naturalne i prawo stanowione

Stan natury to hipotetyczny stan, w którym człowiekowi przysługuje prawo do korzystania z pełni praw przynależnych mu wyłącznie na mocy urodzenia: jest to prawo do życia, wolności, korzystania z własności i posiadania równego statusu prawnego z pozostałymi ludźmi. Z tego punktu widzenia stan natury służy do oceny istniejących porządków polityczno-prawnych i stanowi podstawę formułowania postulatów politycznych i prawnych w zakresie praw człowieka. Ustrój niegwarantujący wspomnianego naturalnego minimum praw człowieka jest traktowany jako bezprawny, co w rozumieniu twórców koncepcji prawa natury uzasadnia dążenie do zmiany władzy, a nawet do jej obalenia.

Podstawę społeczeństwa stanowią wolni ludzie, a państwo jest tylko instytucją gwarantującą zachowanie możliwie maksymalnej wolności dla każdego z nich. Tak więc ludzie w celu zachowania swojej wolności umawiają się między sobą co do

sposobu ochrony swoich praw i zawierają **umowę społeczną**. Wybierają spośród siebie tych, którzy mają sprawować władzę, i zawierają z nimi umowę: władza ma charakter czasowy i podlega ocenie wyborców – niezaakceptowana przez nich musi ustąpić miejsca innej.

Aby zapewnić możliwie szeroką ochronę praw człowieka, scentralizowany model władzy został zastąpiony koncepcją **trójpodziału władzy** – na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Taki model funkcjonowania państwa miał doprowadzić do zapewnienia możliwie najszerszych gwarancji dla przyrodzonych człowiekowi praw zwanych wolnościami. Miał także dać człowiekowi możliwość negocjowania kolejnych uprawnień, czyli jego praw.

Z koncepcją praw naturalnych związane jest przekonanie o uprawnieniu każdego człowieka do oporu ([ius resistendi](#)) przeciwko władzy, która narusza prawa natury. Stanowisko takie akceptowali już Sokrates i św. Tomasz z Akwinu. To dzięki nim, a przede wszystkim za przyczyną Johna Locke'a, koncepcja ta przeobraziła się w model obywatelskiego (cywilne) [nieposłuszeństwa](#).

Prawna realizacja idei praw człowieka, polegająca na ograniczeniu praw władcy wobec poddanych rozpoczęła się w XIII wiecznej Anglii. w roku 1215 król Jan bez Ziemi, chcąc ułagodzić poddanych, wprowadził zasadę nietykalności osobistej i majątkowej. Był to początek długiego procesu rozwoju idei praw człowieka. Kolejne odsłony prawnych ograniczeń władzy królewskiej to przywileje jedleńsko-krakowskie w Królestwie Polskim, Habeas Corpus Act czy Bill of Rights w Anglii. Każdy kolejny dokument wprowadzał kolejne prawa chroniące poddanych przed nadużyciami władzy królewskiej. Przełomowy we wprowadzaniu prawnej ochrony jednostki przed „tyranią” był wiek XVIII. Wpływ idei oświeceniowych i wzrost znaczenia upośledzonej politycznie burżuazji, doprowadziło do uchwalenia dwóch ważnych dokumentów. Deklaracji Niepodległości, która została uchwalona przez kolonistów angielskich rozpoczynających wojnę o niepodległość 4 lipca 1776 roku oraz Deklarację Praw Człowieka i Obywatela, uchwaloną przez francuską Konstytuante, 26 sierpnia 1789 roku, w czasie Rewolucji Burżuazyjnej we Francji. Ten ostatni dokument stał się podstawą rozwiązań prawnych, gwarantujących tzw. praw I generacji. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela to także pierwszy tego rodzaju dokument prawa stanowionego.

Słownik

ius resistendi

prawo wypowiedzenia posłuszeństwa władcy

cywilne nieposłuszeństwo

zachowanie, które polega na tym, że celowo łamie się dane przepisy prawa; robi się to w imię przekonania, że owe regulacje rażąco naruszają wartości istotne dla stosującego nieposłuszeństwo obywatelskie; istotnym elementem cywilnego nieposłuszeństwa jest świadomość tego, że można ponieść konsekwencje prawne

prawo naturalne

nie jest ustanowione przez władców, sędziów czy instytucje i obowiązuje niezależnie od tego czy zostało zatwierdzone przez władze państwowe, ponadto jest niezbywalne, więc nikt nie może go człowieka pozbawić. Wynika z natury ludzkiej, z samego faktu istnienia człowieka

prawo stanowione

zbiór norm prawnych, które zostały ustanowione przez organy ustawodawcze posiadające do tego uprawnienia, w procesie legislacyjnym uwzględniane zostały ogólne normy przyjęte w społeczeństwie.

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Zapoznaj się z linią chronologiczną i uzupełnij ją o przykład współczesnego myśliciela.
Następnie wykonaj ćwiczenie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Porównaj wybranego przez siebie myśliciela z tym, którego wybrała inna osoba z twojej klasy.
Wskaż podobieństwa i różnice w ich poglądach.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dokończ zdanie.

Ius resistendi to prawo do...

oporu.

obrony.

godnej śmierci.

uczciwego procesu.

Ćwiczenie 2

Wskaż, które cechy charakteryzują obywatelskie nieposłuszeństwo.

działanie jest bezprawne lub też występuje przeciw jakiemuś prawu lub postanowieniu

działanie ma charakter otwarty i wolny

stosuje się wszelkie konieczne środki, by działanie było skuteczne

za podstawę uznaje się nieużywanie przemocy

Ćwiczenie 3

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Hezjod uznawał prymat prawa silniejszego.	☐	☐
W opinii Cycerona prawo sprzeczne z prawem naturalnym nie jest prawem.	☐	☐
O prawie do stawienia oporu władzy mówi się dopiero w XX w.	☐	☐
Thomas Hobbes to autor <i>Dwóch traktatów o rządzie</i> .	☐	☐
Umowa społeczna to koncept obecny w myśli wyłącznie Johna Locke'a.	☐	☐

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj opisy do właściwych kategorii.

Prawo naturalne

Prawo stanowione

Prawo zwyczajowe

Normy prawne powstałe nie wskutek ustanowienia ich przez państwo, lecz w wyniku uznania przez organy państwa panującego zwyczaju za prawo obowiązujące.

Określenie reguł zachowania się lub ocen, które mają wynikać z „istoty” (...) zjawiska i zgodnie z którymi powinno się kształtować instytucje ekonomiczne, społeczno-polityczne i prawne.

Termin używany na określenie prawa aktualnie obowiązującego.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

“ Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.

Artykuł I

Ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi w swych prawach. Zróżnicowania społeczne mogą być oparte wyłącznie na pożytku powszechnym.

Źródło: *Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 9.07.2020 r.].

Wykaż, że Deklaracja praw człowieka i obywatela z 1789 r. była wyrazem koncepcji prawa naturalnego.

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

☞ Józef Zabielski

Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej

Prawo naturalne jest dane wszystkim ludziom jako istotom rozumnym w sposób bezpośredni, prawo zaś stanowione jest spisane i wymaga intelektualnego poznania. Prawo stanowione nie jest też prawem powszechnym, lecz obowiązuje tylko obywateli konkretnej społeczności – polis, i w konkretnym czasie. Oba rodzaje praw stanowią niezbędny normatyw realizacji naturalnych celów ludzkich działań, gdyż ich przestrzeganie zapewnia sprawiedliwość naturalną i stanowioną.

Źródło: Józef Zabielski, *Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2015, nr 1, t. XIV, s. 92.

Rozstrzygnij, które prawo ma szerszy zasięg. Swoje zdanie uzasadnij.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

((Józef Zabielski

Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej

Idąc za myślą Platona i stoików, św. Augustyn wyróżnia trzy rodzaje praw: prawo wieczne (*lex aeterna*), prawo naturalne (*lex naturalis*) i prawo stanowione (*lex temporalis*). Źródłem wszelkich norm jest prawo wieczne, którego treścią jest przenikający całą naturę świata Boski porządek, będący wyrazem rozumu i woli Boga. Wyrazem zaś uczestnictwa tego Boskiego porządku – *lex aeterna* – w rozumnej naturze człowieka jest prawo naturalne, które jest normą racjonalną (*lex rationis*) i moralną (*lex naturalis moralis*). Prawo naturalne stanowi subiektywną postać porządku obiektywnego i jest możliwe do poznania wszystkim ludziom jako istotom zdolnym do intelektualnej refleksji. Prawo stanowione przez ludzi tylko wtedy może być uznane za sprawiedliwą normę zobowiązującą, gdy jest wyprowadzone z prawa naturalnego, a w konsekwencji z wiecznego – Bożego. (...)

W czasach nowożytnych w pełni świecką koncepcję prawa naturalnego skonstruował holenderski myśliciel Huig de Groot (1585–1645), zwany Grocjuszem. W jego koncepcji prawo naturalne jest nakazem prawego rozumu (*dictatus rectes rationis*). Moralna wartość ludzkich działań zależna jest od zgodności z rozumną naturą człowieka. Rozum bowiem jest narzędziem rozpoznawania podstawowych zasad relacji międzyludzkich, których charakter zobowiązujący równy jest mocy obowiązywalności aksjomatów matematycznych: „prawo naturalne jest do tego stopnia niezmiennie, że sam Bóg nie może go zmienić (...), nawet Bóg nie może sprawić, by dwa razy dwa nie było cztery, ani też, by to, co w sobie jest złe, nie było takim”.

Źródło: Józef Zabielski, *Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2015, nr 1, t. XIV, s. 93–94.

Wyjaśnij, jakie jest źródło pochodzenia prawa naturalnego według koncepcji średniowiecznej, a jakie według podejścia nowożytnego.

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

((Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Lenard

Wiek XVI-XVIII w źródłach

Ogłoszenie niepodległości przez Zjednoczone Prowincje Północnych Niderlandów w 1581 r.

Wiadomo każdemu, że pan i książę kraju jest ustanowiony przez Boga zwierzchnikiem i kierownikiem swoich poddanych, aby zachowywać i bronić ich przed wszelkimi krzywdami (...).

Król hiszpański starał się wszelkimi środkami poddać ten kraj w niewolę i pod rządy Hiszpanów (...).

Z tego powodu (...) naczelnicy szlachty przedstawili w roku 1566 pewne upomnienie w formie prośby, aby w celu zaspokojenia ogółu i uniknięcia rozruchów i buntów raczyła j. król. mość złagodzić pewne punkty, zwłaszcza te, które dotyczą surowości inkwizycji i kary z powodu religii. (...) Król zamiast wysłuchać ich, polecił za namową rady hiszpańskiej ogłosić buntownikami i winnymi zbrodni obrazy majestatu wszystkich tych, którzy uczynili rzeczzone upomnienie.

Źródło: Stanisław Lenard, Melania Sobańska-Bondaruk, *Wiek XVI-XVIII w źródłach*, Warszawa 1997, s. 230–231.

Podaj, jaka cecha obywatelskiego (cywilnego) nieposłuszeństwa jako oporu wobec władzy została przedstawiona w tekście.

Dla nauczyciela

Autorka: Dorota Czarny

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Historia idei praw człowieka. Prawo naturalne a prawo stanowione

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Człowiek i społeczeństwo.

Uczeń:

1) wyjaśnia, czym są potrzeby człowieka i ustala ich hierarchię, uwzględniając społecznie akceptowany system aksjologiczny.

Zakres rozszerzony

XI. System prawa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

1) rozróżnia źródła, z których wywodzą się normy w różnych systemach prawnych (prawo: zwyczajowe, precedensowe, religijne, pozytywne).

XII. Prawa człowieka i ich ochrona międzynarodowa.

Uczeń:

1) przedstawia ideę oraz historyczny rozwój praw człowieka; rozróżnia generacje praw człowieka, stosując pojęcia praw negatywnych i pozytywnych oraz wskazując na inny stopień ich ochrony.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje prawa naturalne i stanowione;
- analizuje, jak zmieniała się idea praw człowieka na przestrzeni wieków;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- analiza tekstu źródłowego;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- flipcharty i markery.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Uczniowie mają za zadanie zapoznać się z tematem zawartym w e-materiale w celu aktywnego uczestnictwa w lekcji podsumowującej.

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat zajęć i prosi uczniów, aby przedstawili propozycję celów lekcji.

2. Uczniowie na podstawie informacji poznanych przed lekcją mają za zadanie wyjaśnić różnice między prawem naturalnym a prawem stanowionym.

3. Zespół klasowy bierze udział w rozmowie wprowadzającej szczegółowo w przedstawiony temat lekcji.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie dzielą się na cztery grupy. Zadaniem każdej z nich jest przygotowanie na podstawie linii chronologicznej zestawu 6–8 pytań (w zależności od liczebności klasy, aby było przynajmniej po jednym pytaniu dla każdego ucznia).

2. Następnie zespoły ustalają punktację, np. 2 pkt za samodzielny odpowiedź przedstawiciela grupy; 1 pkt za odpowiedź z pomocą grupy; 0 pkt za brak odpowiedzi. Za każdym razem na pytanie odpowiada inny przedstawiciel grupy. Ustalany jest też limit czasu na odpowiedź.

3. Pytania na kartkach są umieszczone we wspólnej puli, z której nauczyciel losuje pytania dla każdego zespołu. Kontroluje też czas przeznaczony na odpowiedź.

4. Uczniowie grają aż do wyczerpania limitu pytań lub wyznaczonego na grę czasu. Następuje podsumowanie punktacji i ogłoszenie zwycięzcy.

5. Dyskusja na temat: Który z myślicieli twoim zdaniem miał największy wpływ na rozwój praw człowieka i dlaczego? Uczniowie przedstawiają swoje opinie. Może też powstać ranking myślicieli.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia interaktywne wskazane przez nauczyciela. Wspólne omówienie odpowiedzi.

2. Chętne/wybrane osoby podsumowują zajęcia ze swojego punktu widzenia.

Praca domowa:

1. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

2. Wykonaj pozostałe ćwiczenia w e-materiale.

Materiały pomocnicze:

Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r., libr.sejm.gov.pl.

Józef Zabielski, *Prawo naturalne jako hermeneutyczna podstawa etyki uniwersalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2015, nr 1, t. XIV.

Stanisław Lenard, Melania Sobańska-Bondaruk, *Wiek XVI-XVIII w źródłach*, Warszawa 1997.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimedium z sekcji „Linia chronologiczna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.